

УДК 94:335 (41:73) "1939/1941"

# ПЛАН "АВС-1" ЯК ОСНОВНА ЛІНІЯ ВІЙСЬКОВОЇ СТРАТЕГІЇ США ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

ТЕТЯНА КЛИНІНА,  
аспірант кафедри всесвітньої історії  
Донецького національного університету

Автор у своїй статті розглядає формування спільної стратегічної лінії Великої Британії та США під час Другої світової війни, аналізує перебіг і результати англо-американських переговорів 29.01. - 27.03.1941 р. і зазначає, що план "АВС-1" не лише окреслював утягування США у війну, але й був першою спробою визначити американську стратегію в цілому.

**Ключові слова:** план "АВС-1", США, Велика Британія, Друга світова війна.

**Постановка проблеми та огляд джерел, у яких започатковане її вирішення.** Підстави для військово-політичного зближення Великої Британії та Сполучених Штатів Америки були закладені в міжнародній ситуації, що склалася напередодні Другої світової війни. Незважаючи на політику "умиротворення", яку проводив уряд Британії щодо Німеччини, а також позицію американської адміністрації на чолі з Ф. Рузвельтом, що ґрунтувалася на політиці ізоляціонізму, яка сягає своїм корінням доктрини Монро, очевидним стало одне - агресора необхідно зупинити [1]. На порядку денному постало завдання формування відмінної від попередніх концепцій стратегії, здатної ефективно відповідати на нові виклики та загрози й стати головним інструментом, завдяки якому політичне керівництво зазначених країн може погодити свої політичні цілі. Її підґрунтям мав стати якісно новий рівень співпраці між державами, які прагнули створити безпечні умови політичного та економічного розвитку. План "АВС-1" не тільки окреслив кроки з втягування Сполучених Штатів до активної участі у Другій світовій війни, але й став першою спробою вирішити питання американської стратегії в цілому.

Стратегічне планування під час Другої світової війни недостатньо вивчене, особливо у вітчизняній історіографії. Фундаментальні праці істориків, присвячені відносинам США та Великої Британії, описують переважно політичні та економічні відносини цих країн під час Другої світової війни. Базовими для дослідження стали праці С. М. Пик, Л. В. Поздеевої, В. Г. Трухановського, М. Метлофф та Е. Снелл - тих науковців, які у своїх працях відображають картину зародження та розвитку коаліційних стратегічних планів США та Великої Британії в початковий період Другої світової війни. С. Е. Морісон, розглядаючи військово-морський флот США у Другій світовій війні, також робить наголос на військовому плануванні США та Великої Британії.

**Метою** статті є розгляд плану "АВС-1" як основної лінії військової стратегії Великої Британії та США на початку Другої світової війни.

Головні **завдання** статті полягають у:

- розгляді перебігу англо-американських штабних переговорів;
- розкритті основних факторів, які визначали міжнародну ситуацію на початку Другої світової війни;
- аналізі плану "АВС-1" як першої спроби окреслити англо-американську стратегію.

Основними джерелами роботи є меморандум плану "Дог", у якому американський адмірал Г. Старк окреслив групування та завдання як армії, так і флоту, та план "АВС-1", який став головним результатом таємних англо-американських штабних переговорів.

**Виклад основного матеріалу.** Таємні американсько-британські переговори між представниками військових штабів двох країн (засекречені як переговори АВС за початковими літерами англійських слів *American-British Conversation*), які проходили у Вашингтоні в період з 29 січня до 27 березня 1941 р., були раціональним розвитком подій, спрямованих на активізацію Сполучених Штатів у Другій світовій війні [2].

З одного боку, у переговорах брали участь представники начальника морських операцій і начальника генерального штабу США, а з іншого - представники англійських начальників штабів. Представниками ВМФ США були контр-адмірал Р. Гормлі, контр-адмірал Р. Тернер, капітан А. Дж. Кірк, капітан Д. Рамсей і підполковник О. Т. Пфейфер (від корпусу морської піхоти США); представники генерального штабу армії: генерал-майор С. Д. Ембік, бригадні генерали Ш. Майлз, Л. Т. Джероу і полковник Дж. Т. Макнарней. Представниками англійських збройних сил були контр-адмірал Р. М. Беллерс, контр-адмірал В. Х. Данквертс, генерал-майор Е. Л. Морріс, віце-маршал авіації Дж. С. Слессор і капітан Кларк [3].

З американського боку на обговорення була вине-

№ 3 (103) травень-червень 2010 р.

сена стратегія, рекомендована адміралом Г. Старком у його плані "Дог" і схвалена президентом США. За два тижні до початку англо-американських переговорів, 16 січня 1941 р. на нараді в Білому домі, у якій взяли участь керівники військових відомств США, Ф. Рузвельт видав загальну директиву про стратегію. У ній говорилося про те, що головні військові зусилля США в разі війни повинні бути спрямовані на Атлантичний океан; на Тихому ж океані пропонувався оборонний курс із концентрацією американського флоту на Гавайських островах. Ф. Рузвельт висловився за надання активної допомоги Англії військовими матеріалами. У директиві також зазначалося, "що армія не повинна брати на себе жодних зобов'язань, що передбачають наступ, поки вона не буде повністю підготовлена до цього; що наш військовий курс має бути дуже помірним доти, доки не розгорнуться наші сили". Іншими словами, США, як і Англія, тимчасово відмовлялися від наступу [4].

Порядок денний вашингтонської наради АВС був заздалегідь складений комісією об'єднаного штабу США і відредагований Ф. Рузвельтом. Комісія закликала американських учасників наради надто не піддаватися впливу англійських поглядів на стратегію, акцентуючи, що "слід очікувати, що пропозиції англійських представників будуть складені, маючи на увазі головним чином допомогу Британській Співдружності націй. Англії ніколи не випускають з уваги свої повоєнні інтереси - комерційні і військові. І ми також повинні в кінцевому рахунку дбати про свої власні інтереси" [5]. Американські представники уповноважувались обговорювати майбутні військові дії тільки виходячи з пропозиції, що США вступають у війну як союзник Англії з головною метою розгромити Німеччину та Італію. У разі ж вступу у війну Японії "дії Сполучених Штатів у центральній частині Тихого океану і на Далекому Сході будуть спрямовані на полегшення головних військових зусиль англійців на Атлантичному океані або морських сил у районі Середземного моря" [6]. Іншими словами, масштаби, цілі та райони дій США на Далекому Сході суворо обмежувалися.

Основні фактори, що визначали обстановку того часу, були такими:

1) увесь район Тихого океану все ще перебував у стані миру й тривожного очікування. Японці фактично воювали тільки з однією країною - з Китаєм, і державний департамент США, так само як і міністерство закордонних справ Англії, усе ще сподівався переконати кола Японії не чинити подальших агресивних дій як проти США, так і проти англійських, голландських і французьких володінь на Далекому Сході. В інтересах США й Англії необхідно було заважати Японії активно підтримувати Німеччину та Італію [7];

2) Німеччина, Італія та їхні сателіти перебували в стані війни з Англією. Крім того, виникла цілком реальна можливість нападу Гітлера на СРСР. Допомога, яка надавалася США, мала бути організована з таким розрахунком, щоб зашкодити Німеччині здобути перевагу на Атлантичному океані й на Середньосхідному театрі військових дій і допомогти розбити її якомога швидше. У той час Німеччина була (і здавалося, буде такою надалі) більш сильним і більш могутнім суперником для всіх волелюбних націй західної півкулі, ніж Японія. Й абсолютним справедливим було побоювання: якщо війна на Заході триватиме ще протягом невизначеного часу, німецькі науковці винайдуть таку секретну зброю, якій буде або неможливо, або важко протистояти [8].

Завдання нарад представників штабів полягали:

а) у виробленні найбільш ефективних заходів, які повинні бути вжиті США й Англією для поразки Німеч-

чини та її сателітів, якщо "США змушені будуть вступити у війну";

б) у координуванні планів використання американських та англійських збройних сил у разі вступу США у війну;

в) у розробці угод щодо основної лінії військової стратегії відповідальності і ступенів командування, якщо США вступають у війну.

На нараді АВС обговорювалися стратегічні завдання об'єднаних сухопутних і морських сил Сполучених Штатів і Співдружності націй в Атлантичному і Тихому океанах, а також пов'язані з виконанням цих завдань конкретні операції, питання про розподіл відповідальності по зонах тощо. Штаби США та Англії схвалили стратегічний принцип - "Німеччина понад усе"<sup>1</sup>. Але під час цих штабних нарад у Вашингтоні протягом січня-березня 1941 року між англійськими й американськими делегатами виникли розбіжності з питань про захист Тихого океану від Японії [9].

Мова йшла, головним чином, про Сингапур. Англіїці, упевнені в тому, що Сингапур був основним пунктом в обороні Малайського бар'єру, а отже, і Британської імперії, вважали, що у випадку падіння Сингапуру всі шляхи через Індійський океан до Австралії та Нової Зеландії будуть відрізані. Вони дуже наполягали на тому, щоб США виділили свій Тихоокеанський флот для оборони країни. Американська делегація сумнівалася в значенні Сингапуру й відкидала вимоги Англії, доводячи, що він не був важливим стратегічним пунктом для оборони Малайського бар'єру або імперських комунікацій, отже, не може бути захищений у разі захоплення Японією аеродромів в Індокитаї, розташованих від нього в межах дії бомбардувальної авіації, і що виділення кораблів Сингапуру чи поповнення Азійського флоту за рахунок ослаблення Тихоокеанського флоту дало б Японії можливість знищити флот США по частинах [10].

Разом із тим, обидві сторони переговорів розуміли, що для Великої Британії було дуже важливо відстояти Сингапур, а Сполученим Штатам було потрібно, щоб Тихоокеанський флот залишився недоторканим.

Зрештою, американці погодилися в разі війни з Японією послати принаймні 6 великих кораблів для оборони Сингапуру за умови, що військово-морський флот США допоможе британському флоту в нагляді за Середземним морем. Ця угода відпала сама по собі, коли несподіваний напад на Перл-Харбор змінив усю ситуацію [11].

Результатом нарад стало укладання угоди, відомої як "АВС-1" - "угоди між штабами" від 27 березня 1941 р., у якій були відображені основні принципи англо-американської співпраці під час війни.

Угода, по-перше, передбачала передвоєнну співпрацю військово-морських флотів в Атлантиці на основі дії закону про ленд-ліз та проведення політики, спрямованої на збереження Японією нейтралітету на Тихому океані. По-друге, вона передбачала всебічне військове співробітництво, якщо США в результаті агресивних дій держав усе ж будуть втягнуті у війну.

Одночасно із цим у Вашингтоні була укладена угода з Канадою "АВС-22" про спільну оборону Канади і США. Цю угоду було включено в угоду "АВС-1" [12].

Характерною рисою зазначених угод була основна

<sup>1</sup> Назва стратегії перегукується з першим рядком гімну Німеччини (Веймарської республіки і Третього Рейху) "Німеччина, Німеччина понад усе" (слова Г. фон Фаллерслебена, 1841 р.). У цьому випадку принцип наголошував, що на боротьбі з Німеччиною потрібно зосередити найліпші сили і у першу чергу. (прим. ред.)

стратегічна концепція Другої світової війни, яка полягала в рішенні розбити в першу чергу Гітлера, оскільки Німеччина була основним і найбільш небезпечним конкурентом США і Великобританії. США, зокрема, урахували ту обставину, що Німеччина вже на початку 1941 року контролювала все західне узбережжя Європи, за винятком Іспанії та Португалії, і загрожувала морським комунікаціям Північної та Південної Америки. Англія і США побоювалися, що гітлерівці, якщо їм дадуть час, винайдуть якусь зброю величезної руйнівної сили. Що стосується Японії, то хоча вона й визнавалася ворогом номер два, розрахунки на можливість "умиротворення" японського агресора аж до кінця 1941 р. залишилися переважаючими в політиці західних держав. Іншими словами, Сполучені Штати в першу чергу мали допомогти розбити Гітлера - навіть у тому випадку, якщо Японія першою нападе на США, й обіцяли застосувати "стратегічну оборону". Слід зауважити, що це не означало ведення "позиційної війни", про яку тоді часто згадувалося. Під цим малося на увазі набагато більше, ніж просто оборона, це означало серію тактичних наступів, збільшених у наступній угоді штабів:

а) в районі Тихого океану Тихоокеанський флот Сполучених Штатів буде:

- підтримувати операції союзників з оборони Малайського архіпелагу, відволікаючи сили противника нападами на Маршаллові острови й діями проти морських комунікацій і позицій;

- підтримувати операції військово-морського флоту Великобританії на південь від екватора і на захід від 135° східної довготи;

- охороняти території союзників і морські комунікації на Тихому океані;

- вести підготовку до захоплення Маршаллових і Каролінських островів;

б) армія Сполучених Штатів разом із Тихоокеанським флотом та військово-повітряними силами буде:

- утримувати Оаху;

- захищати Панамський канал і тихоокеанське узбережжя США, а також Канаду й Аляску;

- підтримувати республіки, розташовані на західному узбережжі Південної Америки [13].

Оскільки вся ця територія знаходилася тепер в необмеженому спостереженні США, не було потреби в складанні плану об'єднаних операцій. Об'єднане управління армії та флоту розробило свій власний військовий план ("Рейнбоу-5"), який передбачав негайну спробу захопити позиції на Маршаллових островах. Напад японців на Перл-Харбор зробив цей план нереальним.

Угода штабу містила також і таку умову:

а) координоване планування й здійснення операцій збройними силами Сполучених Штатів, Британської Співдружності Націй та Голландської Індії в районі Далекого Сходу буде полягати в такому:

- спільна робота зі складання стратегічних планів;
- кожна країна буде нести відповідальність за оборону своєї власної території;

б) британський головнокомандувач у Китаї буде відповідати за стратегічні дії військово-морських сил трьох держав, йому не буде підпорядковуватися тільки головнокомандувач Азіатського флоту США, який несе відповідальність за оборону Філіппін з моря [14].

Це рішення вже було прийнято під час переговорів між адміралом Огарком, генералом Маршаллом, морським і військовим міністрами і президентом ще в листопаді 1940 р. Найточніше визначення цієї концепції дано в спільній оперативній військовій програмі армії і ВМФ США, складеній у травні 1941 р., де зазначено, що, "оскільки Німеччина є провідною державою серед

держав осі<sup>2</sup>, військові дії в Атлантиці й на Європейському театрі мають розглядатися як основні дії, а ці театри - як головні театри військових дій. Військові зусилля США мають бути спрямовані на ці театри, а військові дії американських збройних сил на інших театрах мають проводитися з розрахунком полегшення цих зусиль".

Стратегія "Німеччина понад усе" передбачала нарошення американської військової сили в першу чергу в районах Атлантичного океану та Середземного моря. Таким було головне рішення, яке прийняли на нарадах, виходячи із загальної оцінки обстановки того часу й правильної оцінки перспектив на майбутнє.

Невідомо, чи було б це рішення таким самим, якби воно було прийняте після нападу Японії на Перл-Харбор. Якби не було досягнуто принципової угоди й не був розроблений і затверджений план військових дій, то, можливо, громадська думка й панічні настрої продиктували б необхідність концентрації всіх збройних сил США тільки проти Японії, що так наполегливо пропагували прихильники фашизму в США. Але перед подіями в Перл-Харборі військово-морські сили США були розгорнуті таким чином, що ніхто з відповідальних військових керівників не погодився б на їх перегрупування [15].

У грудні 1941 р. флот США був готовий до вирішальних операцій проти держав осі, а перекидання американських кораблів з Атлантики могло б сприяти перемозі німців і не принесло б великих успіхів у боротьбі проти Японії. Для того щоб перемогти Японію або навіть для того щоб досягти успіхів у боротьбі проти Японії, американцям слід було б навчити значно більшу кількість військ, побудувати значно більшу кількість кораблів, сотні десантних суден і тисячі літаків, а також забезпечити розробку значно ширшого плану перевезень, постачання та евакуації.

Будь-які, навіть найбільш інтенсивні перекидання обмежених у той час збройних сил США з Атлантичного океану на Тихоокеанський театр воєнних дій могли б прискорити перемогу над Японією всього лише на кілька днів [16].

Важливу роль відіграли й англо-американські розрахунки на можливе зіткнення фашистської Німеччини та СРСР, на їхнє взаємне ослаблення. У поле інтересів США та Англії входило, щоб Радянський Союз виступив у ролі головної ударної сили проти гітлерівської армії. Саме із цим розрахунком була пов'язана одна з причин відмови від наступу на Заході, зафіксованого в англійських та американських військових планах.

З урахуванням вищезазначених обставин основні положення угоди "АВС-1" полягали в наступному:

1. Співпраця і планування:

- доти, доки США залишаються нейтральною країною, неофіційні переговори між штабами обох країн мають продовжуватися і в Лондоні, й у Вашингтоні;

- якщо США вступають у війну, має бути створена верховна військова рада для керівництва загальним плануванням операцій об'єднаних націй.

2. Політика стратегічної оборони. Кожна договірنا

<sup>2</sup> Країни осі, Нації осі, Об'єднання осі - країни фашистського альянсу, гітлерівська коаліція - об'єднання країн у часи Другої світової війни. Три головні елементи осі, Нацистська Німеччина, Фашистська Італія та Японська імперія ("Вісь Рим-Берлін-Токіо"), були частиною військ союзу Берлінського пакту, створеного в серпні 1940 р., що офіційно заснували Об'єднання осі. Під час найбільшого підйому країни пакту домінували над значною частиною Європи, Африки, Східної і Південно-Східної Азії та Тихого Океану (прим. ред.).

сторона зобов'язалася сприяти забезпеченню безпеки іншої сторони:

- для Англії - сприяти безпеці Об'єднаного Королівства, що є основною базою для розгортання операцій проти Німеччини;

- для США - сприяти безпеці західної півкулі, запобігаючи будь-якій спробі нападу держав осі на Північну, Центральну чи Південну Америку.

Звідси випливали необхідність забезпечення безпеки комунікацій і постійне перебування англійського та американського флотів на Атлантичному океані [17].

3. Загальні стратегічні завдання:

- посилення блокади держав осі;

- збільшення масштабів повітряного наступу на Німеччину;

- зосередження військово-морської потуги союзників на Середземному морі з тим, щоб послабити боєздатність Італії;

- рейди загонів "командос" на узбережжя, зайняте противником, які передували розгорнутому наступу;

- надання допомоги нейтральним країнам, що чинять опір натиску з боку держав осі;

- ведення психологічної війни;

- концентрація американських та англійських військ на території Британських островів з метою підготовки вторгнення на континент;

- захоплення баз на Середземному морі та в інших районах, звідки в потрібний момент можна було б розпочати операцію вторгнення до Європи.

4. Принципи керівництва:

- на кожну державу має бути покладене стратегічне керівництво всіма збройними силами союзників, що знаходяться в контрольованих нею районах. Однак збройні сили кожного із членів Альянсу, які підпорядковуються командувачам своїх оперативних з'єднань, не повинні розбиватися на дрібні об'єднання. Зокрема, морська авіація США, що діє в англійських стратегічних районах, мала підпорядковуватися ВПС США, а не Великобританії;

- для кожної комбінованої операції повинні бути передбачені особливі заходи і розпорядження.

5. Між союзниками унормувався швидкий, чіткий і всебічний обмін розвідувальною та іншою інформацією - це одна з найбільш важливих умов угоди. Більше того, починаючи з 1941 р., між офіцерами англійських й американських збройних сил розпочалася активна співпраця і навіть дружба. Такі взаємовідносини повинні були сприяти перемозі союзників [18].

6. Головне завдання військово-морських сил США мало полягати в охороні конвоїв і морських комунікацій на Атлантичному океані, тоді як на англійський військово-морський флот покладалася охорона судноплавства на Середземному морі. Крім оборони військових і морських баз, морська авіація США повинна була брати участь і в наступках разом із англійськими ВПС. З огляду на це кожна англійська база надавалася в розпорядження авіації і військово-морських сил США і навпаки [19].

Угода АВС-1 була попередньо схвалена англійським комітетом начальників штабів і начальниками морського штабу і штабу армії США. На початку червня 1941 року він був поданий на підпис президенту. Ф. Рузвельт відмовився офіційно санкціонувати доповідь. Більша частина цієї угоди, досягнутої між штабами Великобританії та США, повинна була набути чинності лише тоді, коли США візьмуть участь у війні як воююча держава. Що ж до часу й умов, за яких США мали вступити у війну, то ніякої угоди на Вашингтонській нараді досягнуто не було [20]. Ф. Рузвельт хотів

підкреслити цю залежність англо-американських планів від позиції США. Тим не менше, англо-американське співробітництво в Атлантиці, контакти між військовими керівниками США та Англії стали тіснішими. У Вашингтоні засновувалася постійна місія англійського комітету начальників штабів, а в Лондон була направлена американська місія [21].

### Висновки

Таким чином, у результаті переговорів АВС були підписані перші в ході Другої світової війни 1939-1945 рр. документи англо-американського стратегічного планування, намічена в попередньому порядку стратегія, що проголошувала першочерговим завданням розгром Німеччини. І хоча доповідь наради АВС не була затверджена, сам факт скликання цієї наради на початку 1941 р. й узгодження спільних принципів стратегії між штабами США та Великобританії мали велике значення.

### ЛІТЕРАТУРА:

1. Пик С. М. США - Велика Британія: "особливі відносини" / С. М. Пик. - К.: Знання, 2006. - С. 44.
2. Там само. - С. 62.
3. Поздеева Л. В. Англо-американские отношения в годы Второй мировой войны. 1939 - 1941 гг. / Л. В. Поздеева. - М.: Наука, 1964. - С. 243.
4. Там само. - С. 244
5. Мэглофф М. Стратегическое планирование в коалиционной войне 1941-1942 гг. / М. Мэглофф, Э. Снелл. - М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1955. - С. 45.
6. Morison S. E. History of the United States Naval Operations in World War II / S. E. Morison. - Boston: Little Brown, 1947. - P. 72.
7. Трухановский В. Г. Внешняя политика Англии в период второй мировой войны (1939-1945) / В. Г. Трухановский. - М.: Наука, 1965. - С. 453.
8. Donelly M. Britain in the Second World war / M. Donelly. - London, N.Y.: Routle DGE, 1999. - P. 49.
9. Morison S. E. History of the United States Naval Operations in World War II / S. E. Morison. - Boston: Little Brown, 1947. - P. 76.
10. Donelly M. Britain in the Second World war / M. Donelly. - London, N.Y.: Routle DGE, 1999. - P. 53.
11. Morison S. E. History of the United States Naval Operations in World War II: Vol. III. - The Rising Sun in the Pacific, 1931 - April 1942 / S. E. Morison. - Boston: Little Brown, 1948. - P. 135.
12. Пик С. М. США - Велика Британія: "особливі відносини" / С. М. Пик. - К.: Знання, 2006. - С. 63.
13. Morison S. E. History of the United States Naval Operations in World War II: Vol. III. - The Rising Sun in the Pacific, 1931 - April 1942 / S. E. Morison. - Boston: Little Brown, 1948. - P. 142-143.
14. Трухановский В. Г. Внешняя политика Англии в период второй мировой войны (1939-1945) / В. Г. Трухановский. - М.: Наука, 1965. - С. 501.
15. Там само. - С. 505.
16. Dzuiban S. W. Military Relations Between the United States and Canada, 1939-1945 / S. W. Dzuiban. - Washington: D.C., 1959. - P. 103.
17. Morison S. E. History of the United States Naval Operations in World War II: Vol. III. - The Rising Sun in the Pacific, 1931 - April 1942 / S. E. Morison. - Boston: Little Brown, 1948. - P. 149.
18. Morison S. E. History of the United States Naval Operations in World War II / S. E. Morison. - Boston: Little Brown, 1947. - P. 82.
19. Dzuiban S. W. Military Relations Between the United States and Canada, 1939-1945 / S. W. Dzuiban. - Washington: D.C., 1959. - P. 105.
20. Мэглофф М. Стратегическое планирование в коалиционной войне 1941-1942 гг. / М. Мэглофф, Э. Снелл. - М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1955. - С. 54.
21. Пик С. М. США - Велика Британія: "особливі відносини" / С. М. Пик. - К.: Знання, 2006. - С. 63.

T. Klynina

**OPERATION ABC-1 AS THE MAIN LINE OF MILITARY STRATEGY THE UNITED STATES AND GREAT BRITAIN AT THE BEGINNING OF WORLD WAR II**

The author in his article examines the formation of joint strategic line of Great Britain and the U.S. at the beginning of World War II, noting that the plan "ABC - 1 not only outlining U.S. involvement in the war, but was the first attempt to define the U.S. strategy in general.

**Key words:** plan "ABC - 1", USA, Great Britain, World War II.

© Т. Клинїна  
Надійшла до редакції 11.05.2010

УДК 51(09)

**ІВАН БОРКОВСЬКИЙ – ДОСЛІДНИК  
АРХЕОЛОГІЇ ХРАМІВ ТА ДАВНЬОЇ САКРАЛЬНОЇ  
АРХІТЕКТУРИ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ****ЯРОСЛАВ ЛЕВКУН,***здобувач кафедри історії України**Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича*

У статті висвітлюється життєвий шлях І. Борковського, чиє ім'я в часи СРСР замовчува-лося, а про нього писали тільки як про чеського археолога, не згадуючи про його галицьке українське коріння. Досліджується внесок ученого у вивчення археології храмів і давньої сакральної архітектури Чехії, аналізуються відкриття І. Борковським залишків костелу Пресвятої Марії Богородиці, двоапсидного храму в Лівому Градці, великі археологічні відкриття на Празькому градці (нині резиденція Президента Чеської Республіки). Знахідки археологіч-них пам'яток І. Борковським дали змогу усунути білі плями в середньовічній історії Чехії.

**Ключові слова:** "Празька культура", Празький град, костел Марії Богородиці, Лівий Градець, Жалов-Розтоки, Віфлеємська каплиця.

*Порядна людина в складних життєвих  
обставинах завжди знайде для себе  
правильний шлях.*

**Йоганн Вольфганг Гете**

**Постановка проблеми й аналіз праць, у яких започатковано її вирішення.** Проблемою нашого дослідження є наукова й громадсько-політична діяльність учасника визвольної боротьби українського народу (1920-х рр.) І. Борковського, який емігрував до Чехословаччини, завдяки своїй праці й старанням досяг наукових вершин: став академіком ЧСАН, доктором історичних наук, провідним спеціалістом у галузі слов'янської та середньовічної археології, засновником модерної чеської археології.

Його наукова точність і ретельність обробки отри-маних даних археологічних розкопок, уміння докумен-

тувати й робити археологічний об'єкт свідком відкрит-тя, усвідомлення того, що інтерпретація та оцінка мо-жуть із часом змінитися, проте археологічний об'єкт, знахідка залишаться незмінними, робили І. Борковсь-кого незвичайною особистістю, а результат його праці сталою величиною. "Це була скромна, закрита люди-на, яка з великою відповідальністю ставилась до кож-ного археологічного дослідження", - так про українця висловились доктор філософії, провідний спеціаліст інституту археології Яна Марікова під час нашої поїздки й зустрічі в археологічному відділенні на Празькому граді інституту археології ЧАН.

Видатний учений європейського рівня, академік ЧСАН, яким по праву пишається чеська нація, зробив вагомий особистий внесок у вивчення історичних пам'яток культури, сакральної архітектури Чехії періо-ду середньовіччя.

*№ 3 (103) травень-червень 2010 р.*